

Een nieuwe werkdefinitie van blended learning

Over het begrip blended learning is al veel geschreven. De meest gebruikte definities verwijzen naar de samenvoeging van e-learning en traditionele vormen van onderwijs, maar daarmee is niet duidelijk wat er precies wordt bedoeld. In dit artikel wordt ingegaan op de definitiekwestie door misverstanden en spraakverwarring in relatie tot blended learning aan de orde te stellen. Aansluitend wordt een voorstel gedaan voor een genuanceerde werkdefinitie, die aanknopingspunten kan bieden voor docenten en ontwikkelaars bij het vormgeven van leerprocessen en het inrichten van leeromgevingen.

Jos Fransen

De auteur is als onderzoeker verbonden aan het lectoraat eLearning van de hogeschool INHOLLAND.

De definitiekwestie rond blended learning wordt het meest helder verwoord door Oliver & Trigwell (2005), die daarbij ingaan op beide termen: 'blended' en 'learning'. Zij stellen dat het begrip blended learning in veel gevallen wordt gedefinieerd als een mix van leren met en zonder technologie, waarbij een nadere afbakening en invulling niet wordt gegeven. Daarnaast treffen ze ook andere definities aan. In het kader van hun analyse gaan ze in op de drie meest gebruikte definities van blended learning:

1. De geïntegreerde combinatie van traditioneel onderwijs en online onderwijs;
2. De combinatie van gereedschappen en media in een e-learning omgeving;
3. De combinatie van didactische strategieën, ongeacht het gebruik van technologie.

De auteurs wijzen erop dat het steeds gaat om het combineren van allerlei zaken: technologie, types instructie, leertheoretische uitgangspunten of didactische strategieën. Tegelijkertijd stellen ze vast dat blended learning voor iedereen een andere betekenis heeft en anders wordt ingevuld. Consequentie is dat curriculumontwerpers geneigd zijn een onderwijsprogramma eerst te analyseren, het vervolgens op te splitsen in onderdelen om dan voor elk onderdeel te bepalen hoe het aangeboden moet worden in de leeromgeving. Het inrichten van een leerproces wordt daarmee teruggebracht tot een logistiek probleem, waarbij de keuze voor een distributiewijze en inrichting van de leeromgeving afhangt van de uitgangspunten en criteria die de ontwerper hanteert.

Verwarring

Naast blended learning worden ook tal van andere begrippen gebruikt, wat de verwarring alleen maar groter maakt. De belangrijkste worden hieronder genoemd:

Distributed Learning: leren op basis van leerinhouden, verspreid over verschillende media (bijvoorbeeld Teleac);

Integrated Learning: de methoden en werkvormen zijn op verschillende niveaus op elkaar afgestemd;

Flexible Learning: de mediumkeuze en de gebruikte methode worden aangepast aan de situatie;

Blended Teaching: vormen van instructie en aangepaste didactiek, voortvloeiend uit nieuwe visies op leren (Kallenberg, 2004). Een andere benadering van de kwestie wordt door Valiathan (2002) gegeven, waarin de 'blend' wordt gerelateerd aan het type leerdoel dat wordt nagestreefd. Deze auteur onderscheidt daarom drie types van leren en de daarbij behorende vorm van blended learning:

1. *Skill-driven Learning*: een combinatie van zelfgestuurd leren met ondersteuning door instructie bij het verwerven van specifieke kennis en vaardigheden;
2. *Attitude-driven Learning*: een combinatie van verschillende soorten leeractiviteiten en media voor het ontwikkelen van specifiek nieuw gedrag als gevolg van attitudeverandering;
3. *Competency-driven Learning*: een combinatie van begeleidingsinstrumenten in de praktijk en vormen van kennismanagement, met begeleiding door een mentor om specifieke competenties te ontwikkelen.

Hoewel hier een poging wordt gedaan om verschillen te benoemen in soorten leren naargelang het doel dat wordt nagestreefd, kan worden opgemerkt dat wel al te gemakkelijk bronnen, middelen en leerstrategieën worden gecombineerd alsof het gelijkwaardige grootheden zijn. Niettemin kan worden vastgesteld dat er wel nieuwe aspecten worden geïntroduceerd als het gaat om de omschrijving van het begrip blended learning, namelijk het soort leerproces en de leerdoelen die worden na-

gestreefd. Een meer genuanceerde benadering wordt geschetst door Gierke, Schlieszeit & Windschiegel (2003), waarbij vier aspecten worden onderscheiden bij leerprocessen, waartussen keuzes moeten worden gemaakt als het gaat om blended learning: zie figuur 1.

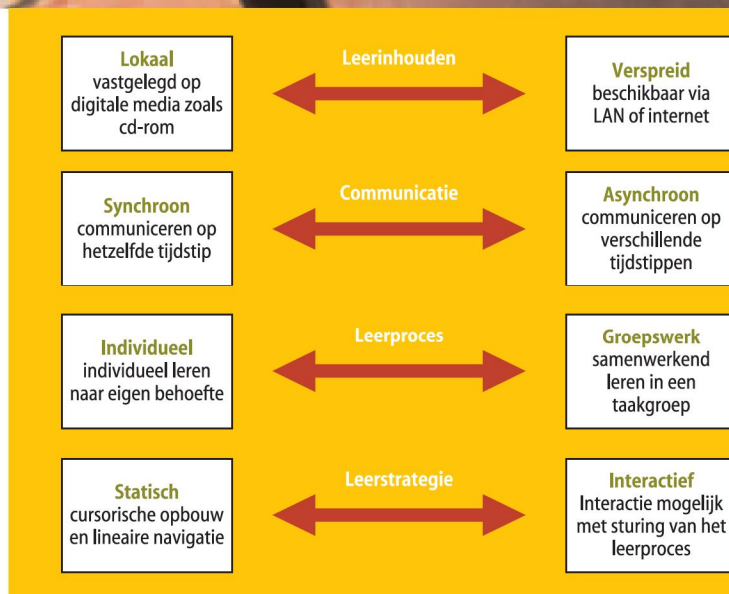
Onderscheid

Distributie van leerinhouden werd hierboven al aangehaald in het kader van distributed learning. De verschillende vormen van communicatie werden nog niet genoemd, maar dat ligt in het verlengde van wat de technologie ons te bieden heeft. Didactische methoden werden wel genoemd, ook in relatie tot integrated learning en blended teaching. Bij leerprocessen wordt er onderscheid gemaakt tussen individuele leerprocessen en groepswerk. Daarnaast kan echter ook onderscheid worden gemaakt naar soorten leren en leerprocessen, waarvan sprake is bij de termen flexible learning en blended teaching. Een specifiek onderscheid tussen leerprocessen wordt gemaakt door Reinmann-Rothmeier (2003), waarbij expliciet de term e-learning wordt gebruikt, vanwege het feit dat alle leerprocessen in de toekomst op de één of andere wijze zullen worden ondersteund door ict. Deze technologie wordt gekarakteriseerd door drie principes:

1. **Multimedialiteit:** verschillende media kunnen geïntegreerd worden ingezet, zodat daarmee verschillende symbolensystemen gecombineerd kunnen worden;
2. **Interactiviteit:** nieuwe media maken interactie met de gebruikers mogelijk en deze kunnen ook feedback krijgen op hun acties;
3. **Netwerkstructuur:** maakt communicatie mogelijk die voorheen ondenkbaar was, waarbij het zowel om asynchrone als synchrone communicatie gaat, die niet plaatsgebonden is.

Op basis van die drie kenmerken onderscheidt de auteur drie soorten e-learning gerelateerd aan belangrijke leertheoretische visies, namelijk het behaviorisme (instructie en het belonen van gewenst gedrag), het cognitivisme (de lerende is een uniek informatieverwerkend systeem), en het constructivisme (kennis is het resultaat van sociale processen). Als volgt:

1. **E-learning by distributing:** leerinhouden zijn gedigitaliseerd en worden verspreid met behulp van de nieuwe media. De lerende verwerkt de beschikbare informatie zelfstandig, waarbij de hulp of steun van anderen in principe niet nodig is. Dit wordt 'learning from information' genoemd;
2. **E-learning by interacting:** alle leerinhouden zijn specifiek ontwikkeld en didactisch uitgewerkt zodat de lerende in interactie kan gaan met de leerstof. Dat kan een zelfgestuurd leerproces zijn, maar het is ook mogelijk dat hierbij steun en hulp wordt geboden door een begeleider. Dit wordt dan 'learning from feedback' genoemd.

Figuur 1. Aspecten van e-learning (Gierke, C., Schlieszeit, J., & Windschiegel, H., 2003. Vom trainer zum e-trainer. Offenbach: Gabal, p. 17).

3. **E-learning by collaborating:** in vormen van samenwerkend leren wordt kennis geconstrueerd op basis van uitwisseling en discussie. Dit soort leerprocessen dient altijd begeleid te worden. Dit wordt 'learning from different perspectives' genoemd (zie figuur 2).

Nadere analyse

Oliver & Trigwell (2005) hebben de meest gebruikte benaderingen van het begrip blended learning geanalyseerd en van commentaar voorzien. Hun bevindingen worden hier kort weergegeven:

- Combinatie van e-learning en traditioneel leren: probleem is de definitie van e-learning, want wat is de afbakening van e-learning? Ook een definitie van traditioneel leren is problematisch, want het kan veel meer omvatten dan face-to-face onderwijs. Alles wat voor iemand nieuw is, kan worden bestempeld als 'geen deel uitmakend van de geldende tradities'.
- Combinatie van online leren en face-to-face onderwijs: problematisch omdat eigenlijk niet duidelijk is wat precies het verschil is tussen beide vormen van leren. Het gegeven dat mensen elkaar fysiek niet treffen hoeft nog niet te betekenen dat het leerproces (heel) anders verloopt.
- Combinatie van media: probleem is dat hierbij te snel wordt uitgegaan van een medium als een constant gegeven, dat onafhankelijk van de situatie altijd hetzelfde effect zou opleveren. In werkelijkheid wordt de bruikbaarheid van een medium bepaald door de specifieke kenmerken van een gegeven leerpraktijk, en dat bepaalt per situatie de keuze voor het gebruik.

- Combinatie van leeromgevingen: probleem is dat ook nu al leerprocessen in verschillende contexten worden gerealiseerd, namelijk de instructie in school, zelfstudie in de eigen omgeving en toepassing van het geleerde in de praktijk. Daarmee wordt de term overbodig en wordt er niets toegevoegd aan wat er al is.
- Combinatie van leertheoretische uitgangspunten: probleem is dat leertheoretische visies elkaar uitsluiten, want je kent de lerende wel of niet een rol toe. De visie op kennisontwikkeling verschilt daarbij sterk. Standpunten kunnen wel gewisseld worden per situatie, maar ze kunnen niet worden gecombineerd.
- Combinatie van soorten leerdoelen: probleem is dat dit eigenlijk ook niets nieuws is, omdat in de hedendaagse praktijk van onderwijsontwikkeling ook al wordt gewerkt met soorten doelen en bijbehorende onderwijskundige ontwerpen binnen een curriculum.
- Combinatie van didactische strategieën: probleem is dat ook nu al bij leerprocessen die zich over een langere periode uitstrekken verschillende didactische strategieën gecombineerd worden. Daarbij komt dat het dan niet zozeer gaat over verschillende soorten van leren, maar over vormen van doceren, waardoor beter de term blended teaching kan worden gehanteerd.

Samenvattend stellen Oliver & Trigwell dat het begrip blended learning ofwel inconsistent wordt toegepast, ofwel overbodig is, omdat er niets nieuws wordt geboden. Bij inconsistent gebruik doelen de onderzoekers op het feit dat het in de uitwer-

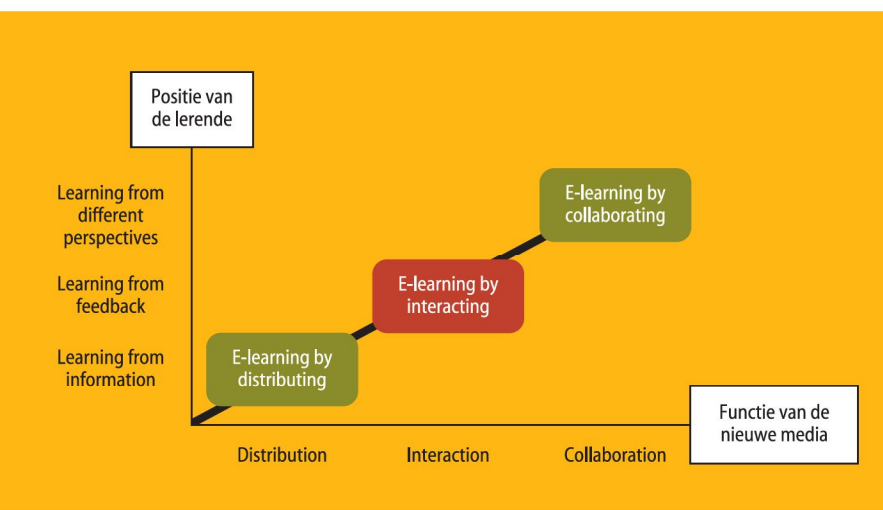
king eigenlijk gaat over teaching, en daarmee over vormen van instructie en didactisch ontwerp. Daarnaast kan worden opgemerkt dat in veel situaties zelfs die argumenten niet belangrijk zijn voor de keuze van een gegeven combinatie, maar dat die keuze soms volledig bepaald wordt door argumenten van financiële aard. In die gevallen is blended learning dan de verpakking die de schijn oproept dat onderwijskundige motieven een rol van betekenis spelen.

Informeel leerprocessen

In aansluiting op het betoog van Oliver & Trigwell wordt hier ook nog melding gemaakt van de visie van Rossett, Douglas & Frazee (2003) op blended learning en het vormgeven van leerprocessen. Deze onderzoekers maken bij blended learning onderscheid tussen beschikbare benaderingen in een leerproces, waarbij ze aandacht besteden aan zowel de leeromgeving, de gebruikte media en middelen, als aan het type leerdoel dat wordt nagestreefd. Hoewel ook hier de kritische kanttekeningen van Oliver & Trigwell geldig zijn, is het interessante aan de uitwerking van deze auteurs dat ze ook informele leerprocessen betrekken in hun model en aanvullende argumenten aanvoeren voor de keuze van een bepaalde strategie, middel, medium of inrichting van de leeromgeving. Daarmee biedt deze uitwerking zeker aanknopingspunten die het denken over blended learning verder kunnen aanscherpen.

De auteurs maken om te beginnen onderscheid tussen verschillende leersituaties en soorten leerprocessen die aan de orde kunnen zijn en brengen die onder in een matrix, waarbij ze een koppeling maken met vormen van begeleiding en media die daarbij een rol kunnen spelen. Vervolgens geven ze aan dat er niet zoiets is als een handleiding met regels voor het samenstellen van de juiste 'blend', maar dat er wel criteria zijn die bepalen welke keuzes in een gegeven situatie gemaakt zouden kunnen worden. Zo ontstaan drie matrices, gebaseerd op twee criteria, die worden gekruist. Ze worden hieronder kort toegelicht.

1. Stabiliteit van de leerinhoud versus implementatietijd: de levensduur van een gegeven leerinhoud en de snelheid waarmee die leerinhoud beschikbaar moet zijn, bepalen de keuze voor het soort leerpraktijk en de media en middelen die daarin worden gebruikt (een studieboek schrijven heeft alleen zin als de inhoud lang geldig blijft en als er tijd genoeg is om dat te doen; het inrichten van een 'online community' of 'community of practice' is zinvoller als de leerinhoud snel verouderd en expertise direct beschikbaar moet zijn).
2. Kenmerken van de interactie versus kosten: het feit of sociale interactie nodig is of dat de instructie kan worden gegeven met behulp van technologie – naast de kosten voor het inrichten van de leeromgeving – bepalen de keuze voor het soort leerpraktijk en de media en middelen die daarbij worden ingezet (studieloopbaanbegeleiding vraagt om een 'human touch' en vereist dat sociale interactie plaatsvindt

Figuur 2. Drie soorten e-learning (Reinmann-Rothmeier, G., 2003. Didaktische Innovation durch Blended Learning, p. 33).

tussen begeleider en student; standaard werkprotocollen kunnen eenvoudig online worden aangeboden en verspreid).

3. Type leerbron versus situatie van de lerende: sommige leerinhouden omvatten duidelijke, onveranderlijke informatie die op aanvraag beschikbaar moet zijn, terwijl er ook informatie is die veranderlijk is of op de persoon gericht is, of waarin het om complexe materie gaat. Gerelateerd aan de situatie waarin de lerende leert en werkt met deze informatie, dwingt dat tot keuzes bij de inrichting van de leeromgeving en media en middelen die daarin worden gebruikt (bronnen op internet volstaan als duidelijk is waarover de inhoud gaat en als de lerende individueel en plaats- en tijdonafhankelijk wil studeren; training-on-the-job is zinvoller als het om complexe taken gaat, waarbij expertise tussen mensen moet worden uitgewisseld).

Conclusie en werkdefinitie

Oliver & Trigwell geven aan dat de term *blended learning* eigenlijk niet meer zou moeten worden gebruikt, of een andere invulling moet krijgen. Bij die nieuwe invulling zou het dan werkelijk over 'learning' moeten gaan en niet over 'teaching', zoals nu meestal het geval is. Als er wordt uitgegaan van het leren, dan moet de lerende en zijn perceptie van het leerproces in een gegeven context centraal staan. Bij *blended learning* gaat het in dat geval om het bieden van variatie in ervaringen met betrekking tot aspecten van het leerobject. Complicerende factor is echter dat de lerende de variatie van leeromgevingen niet zo hoeft te ervaren als door de ontwerpers werd bedoeld. Toch kan worden gesteld dat het ervaren van een variatie en het op ver-

schillende manieren aan bod laten komen van aspecten van het leerobject in ieder geval verrijkend en versterkend werken op het leerproces.

Op basis van de in dit artikel beschreven argumenten wordt hier de werkdefinitie van *blended learning* als volgt geformuleerd: 'Blended learning omvat een mix van e-learning en andere vormen van onderwijs, waarbij het gaat om de distributiewijze van leerinhouden, vormen van communicatie, didactische strategieën en soorten leeromgevingen in relatie tot type leerprocessen, of om een combinatie hiervan.'

Deze werkdefinitie geeft aan dat het vormgeven van leerprocessen en inrichten van een adequate leeromgeving een complexe aangelegenheid is. De stap naar *blended learning* is meer dan het hetzelfde doen maar dan in een andere leeromgeving; het impliceert een herontwerp van zowel de leerpraktijk als de leeromgeving en het vraagt specifieke competenties om dit soort leerprocessen adequaat te begeleiden.

Referenties

- Gierke, C., Schlieszeit, J., & Windschigel, H. (2003). *Vom trainer zum e-trainer*. Offenbach: Gabal Verlag.
Kallenberg, A. (2004). *Tussen opleiden en professionele ontwikkeling: leren en organiseren van nieuwe arrangementen*. Hogeschool Leiden.
Oliver, M. & Trigwell, K. (2005). *Can 'Blended Learning' Be Redeemed?*. In: *E-Learning*, Vol. 2, Nr. 1.
Reinmann-Rothmeier, G. (2003). *Didaktische Innovation durch Blended Learning*. Bern/Göttingen: Verlag Hans Huber.
Rossett, A, Douglas, F. & Frazee, R. (2003). *Strategies for Blended Learning*. ASTD – Learning Circuits Publication.
Valiathan, P. (2002). *Blended Learning Models*. ASTD – Learning Circuits Publication.

